

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี สามารถสรุปตามลำดับ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สมมติฐานของการวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิจัย
6. อภิปรายผลการวิจัย

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาระดับบทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี

1.2 เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีเพศ และกลุ่มต่างกันต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี

1.3 เพื่อศึกษาปัญหาของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี

2. สมมติฐานของการวิจัย

2.1 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีบทบาทการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีอยู่ในระดับปานกลาง

2.2 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ที่มีเพศและกลุ่มแตกต่างกัน มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกัน

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากร (Population) ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ จำนวน 1,270 คน แยกเป็นเพศชาย 555 คน เพศหญิง 715 คน ประกอบด้วย

3.1.1 กลุ่มข้าราชการบำนาญที่บ้านนาญกาฬสินธุ์ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2524 มีสมาชิก จำนวน 262 คน แยกเป็นเพศชาย จำนวน 156 คน เพศหญิง จำนวน 106 คน

3.1.2 กลุ่มสมาคมผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ มีสมาชิกจำนวน 700 คน แยกเป็น เพศชายจำนวน 238 คน เพศหญิง จำนวน 462 คน

3.1.3 กลุ่มผู้สูงอายุตามชุมชนทั่วไปทั้ง 36 ชุมชน จำนวน 308 คน แยกเป็น เพศชาย 161 คน เพศหญิง 147 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ซึ่งได้มาโดยวิธีการ ทาโร ยามาเน (Taro Yamane, 1973 : 727 ; อ้างถึงในชาญชัย ราชโคตร, 2544 : 38) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 305 คน จากประชากร 1,270 คน และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เพศและกลุ่มของผู้สูงอายุเป็นตัวแปรศึกษา เมื่อได้จำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยนำจำนวนประชากรของกลุ่มตัวอย่างมาคำนวณหาสัดส่วนโดยแบ่งตามเพศของผู้สูงอายุ คือ เพศชายและเพศหญิง จะได้กลุ่มตัวอย่างเป็นประชากรผู้สูงอายุเพศชาย จำนวน 152 คน และประชากรผู้สูงอายุเพศหญิง จำนวน 153 คน เมื่อได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการจัดชั้นภูมิ (Stratify) ของหน่วยตัวอย่างตามเพศของผู้สูงอายุ โดยการคำนวณหาหน่วยตัวอย่างในแต่ละกลุ่มแยกตามเพศ (สุบงกช จามิกร, 2526 : 10 ; อ้างถึงใน สาวิตรี ตุ่มมี 2548 : 37) เมื่อได้สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างแล้ว ผู้วิจัยจึงสุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากรายชื่อในแต่ละกลุ่ม คือ ประชากรกลุ่มที่ 1 ข้าราชการบำนาญที่บ้านนาญกาฬสินธุ์ เพศชาย 156 คน เพศหญิง 106 คน ประชากรกลุ่มที่ 2 สมาคมผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ เพศชาย 238 คน เพศหญิง 462 คน และประชากรกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุตามชุมชนทั่วไปทั้ง 36 ชุมชน เพศชาย 161 คน เพศหญิง 147 คน รวมทุกกลุ่มเป็นประชากรเพศชาย 555 คน และประชากร เพศหญิง 715 คน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 ข้าราชการบำนาญที่บ้านนาญกาฬสินธุ์ เพศชาย 43 คน เพศหญิง 23 คน กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 สมาคมผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ เพศชาย 65 คน เพศหญิง 99 คน และกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 3 ผู้สูงอายุตามชุมชนทั่วไปทั้ง 36 ชุมชน เพศชาย 44 คน เพศหญิง 31 คน รวมทุกกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มตัวอย่างเพศชาย 152 คน และกลุ่มตัวอย่างเพศหญิง 153 คน รวมทั้งสิ้นเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 305 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 2 ชุด ได้แก่

3.3.1 แบบสอบถาม

3.3.2 แบบสัมภาษณ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากการวิจัยเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และแนวคิดซึ่งเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนา 4 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษา ด้านศาสนา และด้านวัฒนธรรมประเพณี แล้วนำมาสร้างเป็นแบบสอบถาม ดังนี้

ชุดที่ 1 เป็นแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกเป็นเพศ คือ เพศชายและเพศหญิง จำแนกตามอาชีพ คือ ข้าราชการบำนาญ/บำนาญเกษียณและค้าขาย/รับจ้าง

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามบทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นลักษณะของแบบสอบถามเกี่ยวกับ บทบาทของผู้สูงอายุ 4 ด้าน ดังนี้

แบบสอบถามฉบับนี้มีข้อความทั้งหมด 28 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของ ลิกิเอร์ท (Likert) แบ่งเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ชุดที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับ ปัญหาของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่กรอกแล้วทั้ง 305 ฉบับ มาจัดหมวดหมู่ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพ และกลุ่ม ในแต่ละชุมชนของอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ แล้วตรวจนับคะแนนตามเกณฑ์การให้คะแนน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์ โดยโปรแกรมคอมพิวเตอร์และใช้สถิติวิเคราะห์ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปบรรยายคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างใช้สถิติความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ใช้ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

4.3 การวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ระหว่างเพศ ใช้การทดสอบด้วย t -test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.5 ส่วนการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ระหว่างระดับการศึกษาและกลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA)

4.4 การวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี ใช้การประมวลเนื้อหาและนำมาวิเคราะห์และเรียบเรียงลำดับความถี่ในแต่ละประเด็น

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บทบาทด้านศาสนา บทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน และบทบาทด้านการศึกษา จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

5.1.1 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทด้านการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ ระดับปานกลาง 3 ข้อ โดยเรียงค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อยสามอันดับแรก คือ การช่วยดูแลรักษาสมบัติของชุมชน การเป็นผู้นำและชักชวนเพื่อนบ้าน บุคคลทั่วไปในชุมชนเข้าร่วมการพัฒนาชุมชน และ ร่วมเป็นกรรมการ วางแผนในการพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างสาธารณประโยชน์ต่างๆ การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติด เป็นต้น

5.1.2 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทด้านการศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง 5 ข้อ โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามอันดับแรก คือ การเสียสละเวลาและแรงงานในการร่วมกิจกรรมและ โครงการที่เพื่อส่งเสริมการศึกษา รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมในโครงการส่งเสริมการศึกษาของชุมชน และการบริจาคทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมด้านการศึกษา

5.1.3 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทด้านศาสนา มีระดับบทบาทอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และระดับบทบาทอยู่ในระดับปานกลาง 6 ข้อ โดยเรียงค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อยสามอันดับแรก คือ การเข้าร่วมกิจกรรมหรือพิธีทางศาสนาที่จัดโดยวัดหรือหน่วยงานต่าง ๆ รองลงมาคือ การเสียสละเวลาและแรงงานเพื่อร่วมกิจกรรมทางศาสนา และการช่วยดูแล รักษาสมบัติของวัดหรือ ศาสนสถานที่เกี่ยวข้องกับ

ศาสนา และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อยสามอันดับสุดท้าย คือ การเป็นกรรมการ ร่วมในการจัดกิจกรรมด้านศาสนาของชุมชน เช่นกรรมการของวัดจัดกิจกรรม ฯลฯ รองลงมาคือ การเป็นวิทยากรให้ความรู้ทางด้านศาสนาแก่บุคคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนา และการเป็น ที่ปรึกษา และให้คำแนะนำแก่พระสงฆ์และบุคคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ด้านการศาสนา

5.1.4 ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับ บทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี มีระดับบทบาทอยู่ในระดับมาก 3 ข้อ และระดับบทบาทปานกลาง 5 ข้อ โดยเรียงค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อย สามอันดับแรก คือ การเข้าร่วมกิจกรรม ด้านวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น รองลงมาคือ การเชิญชวนเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรม ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีที่ท้องถิ่นจัดขึ้น และการช่วยทำนุบำรุงและรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และเรียงลำดับค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อย สามอันดับสุดท้าย คือ การให้คำแนะนำแก่บุคคล อื่นเกี่ยวกับความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ค้างมา รองลงมาคือ การเป็นวิทยากร ให้ความรู้กับบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และการเป็นกรรมการ ร่วมประชุม วางแผนดำเนินการกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เช่น วันเข้าพรรษา วันสงกรานต์ เป็นต้น

5.2 ผลการวิเคราะห์บทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมประเพณีในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตามเพศและ กลุ่ม

5.2.1 ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุโดยรวมระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยเพศชายมีบทบาทมากกว่า เพศหญิง

5.2.2 ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนก ตามกลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการบำนาญบ้านกาญจนาภิเษกกาฬสินธุ์ กลุ่มสมาคมผู้สูงอายุกาฬสินธุ์ และ กลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปทั้ง 36 ชุมชน พบว่า มีบทบาทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ คือ ระหว่างกลุ่มข้าราชการบำนาญบ้านกาญจนาภิเษกกาฬสินธุ์ กับกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป ทั้ง 36 ชุมชน โดยกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไปทั้ง 36 ชุมชนมีบทบาทมากกว่ากลุ่มข้าราชการบำนาญบ้านกาญจนาภิเษกกาฬสินธุ์ ส่วนคู่อื่นมีบทบาทไม่แตกต่างกัน

5.3 ผลการวิเคราะห์ปัญหา ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะทั่วไปของผู้สูงอายุต่อบทบาท ด้านการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี พบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาล เมืองกาฬสินธุ์มีความคิดเห็น และข้อเสนอแนะทั่วไปต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา การศาสนา

และวัฒนธรรมประเพณี เพิ่มเติมจากแบบสอบถามในหัวข้อต่าง ๆ จำนวน 6 หัวข้อ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้

5.3.1 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนน้อยลง ซึ่งอาจเนื่องมาจากการที่ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านฐานะทางเศรษฐกิจ ทำให้การระดมกำลังทรัพย์ เพื่อการก่อสร้างสาธารณสถาน หรือสิ่งก่อสร้างเพื่อชุมชนน้อยลง

5.3.2 ผู้สูงอายุที่มีความรู้ความสามารถบางท่านมีอายุมาก สุขภาพไม่แข็งแรง จนเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนได้มากเท่าที่ควร

5.3.3 ประชากรมีคุณภาพน้อยลง ควรสร้างจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันและกัน ตลอดจนการปลูกฝังความเกื้อกูลต่อชุมชน เช่น การรณรงค์รักษาความสะอาด การรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องถิ่น เป็นต้น

5.3.4 เยาวชนปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกทำให้ไม่สนใจที่จะรับถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง จนทำให้ผู้สูงอายุกังวลถึงทิศทางของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นในอนาคต

5.3.5 ข้าราชการดำนไม่ดีของพระสงฆ์ ทำให้ผู้สูงอายุบางคนเสื่อมศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา และไม่อยากเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามากนัก

5.3.6 ผู้สูงอายุบางคนมีความคิดสร้างสรรค์ชักชวนเพื่อนฝูงในวัยเดียวกันร่วมกิจกรรมชมรมสัจจกรไปตามวัดต่าง ๆ แต่ขาดเงินทุนสนับสนุนกิจกรรมจนทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 ผลของการวิจัย

ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานของการวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งไว้ คือ ระดับปานกลาง จากผลการวิจัยพบว่าผู้สูงอายุมีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ ปัญญาภัทร ภัทรกัณทากุล (2544 : 96) ศึกษาการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมและความพึงพอใจของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเชียงของจังหวัดเชียงราย จำนวน 200 คน ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุมีคะแนนการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอยู่ในระดับปานกลาง โดยกิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมที่เข้าร่วมน้อยที่สุด คือ กิจกรรมการออกกำลังกาย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความพึงพอใจของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน

ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะแม้ว่าปัจจุบันผู้สูงอายุจะยังมีบทบาทในชุมชนอยู่ แต่สภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบัน เป็นต้นว่า ค่าครองชีพ จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของสังคม ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของคนในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นความเร่งรีบ การทำมาหากินด้วยการประกอบอาชีพที่ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะมากกว่าเดิม การแยกครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นกว่าเดิมที่เป็นลักษณะครอบครัวแบบครอบครัวขยาย ทำให้ผู้สูงอายุมีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีน้อยลง ซึ่งสอดคล้องกับ ปราโมทย์ วัจระอาด (2530 : 30) ที่กล่าวว่า เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นสถานภาพทางสังคมจะลดลง บทบาทเก่าจะถูกคัดออกไปแต่ผู้สูงอายุยังมีความต้องการทางสังคมและจิตวิทยาเหมือนบุคคลในวัยกลางคน ดังนั้น ผู้สูงอายุควรมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากวัยที่ผ่านมาที่มีความพอใจในการร่วมกิจกรรม มีความสนใจ และร่วมเป็นสมาชิกในกิจกรรมต่างๆ และยังคงสอดคล้องกับ เกริกศักดิ์ บุญญานุพงศ์ และ สุรีย์ บุญญานุพงศ์ (2534 : 110) ที่ศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม พบว่า เหตุผลที่ผู้สูงอายุเข้าไปมีบทบาททางสังคมน้อย ทั้งที่มีศักยภาพพอที่จะทำได้ เนื่องจากท่าทีของคนวัยเด็กกว่าที่มีต่อผู้สูงอายุเป็น ไปในทางที่ไม่ให้การยอมรับในศักยภาพที่มีอยู่ แม้ว่าผู้สูงอายุจะมีความรู้ดีกว่าที่สามารถทำงานกับคนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวได้ แต่ไม่มั่นใจว่าจะได้รับการยอมรับ

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการที่ผู้สูงอายุต้องเผชิญอุปสรรคด้านสุขภาพก็เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ส่งผลต่อบทบาทของผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ อีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ เบิร์นไซด์ (Burnside 1981 :

365, อ้างถึงใน สุริย์ ชลเขต 2540 : 23) ได้กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีกิจกรรมไว้ว่า ผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีส่วนใหญ่ จะพยายามเข้าร่วมกิจกรรมระดับสูง การที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมหรือถอนห่างจากกิจกรรม เป็นเพราะได้รับอิทธิพลจากการดำเนินชีวิตในอดีต และรายได้มากกว่าอิทธิพลภายใน การคงไว้ซึ่งกิจกรรมทางร่างกายจิตใจ และสังคม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สูงอายุที่จะประสบความสำเร็จในการดำรงชีวิต

6.2 จากผลการวิจัยเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถอธิบายได้ดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ บทบาทด้านศาสนา บทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน และบทบาทด้านการศึกษา

จากผลการวิจัยที่พบว่าผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ มีบทบาทด้านศาสนามากที่สุดนั้น อาจจะเป็นเพราะว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับการปลูกฝังและมีความใกล้ชิดกับกิจกรรมทางศาสนามาเป็นเวลานาน อีกทั้งเมื่ออายุมากขึ้นความคิดที่จะเข้าวัด ฟังธรรม และร่วมกิจกรรมทำบุญตามวาระต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่หนึ่งสำหรับผู้สูงอายุมักจะมีโอกาสพบปะกันและกิจกรรมทางศาสนายังเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุมักจะให้ความสำคัญในฐานะกิจกรรมหนึ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจจากการที่ได้สละทรัพย์และแรงงานในกิจกรรมทางศาสนา จึงทำให้บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ด้านศาสนามีมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ เทเลอร์ (Taylor 1982 : 540-556; อ้างถึงใน ปัญญาภัทร ภัทรกัณฑ์กุล 2544 : 10) ที่แบ่งกิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุไว้ 6 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมอาสาชื้อบ่าบัด กิจกรรมนันทนาการบ่าบัด กิจกรรมบ่าบัดด้วยหนังสือ กิจกรรมการออกกำลังกาย กิจกรรมศาสนบ่าบัด และกิจกรรมการเป็นอาสาสมัคร และสอดคล้องกับ ฟิรลิตีร์ คำนวนศิลป์ และคณะ (2523 : 100; อ้างถึงใน วนิตา ทองปลั่งอง. 2546 : 44) ที่กล่าวว่ากิจกรรมศาสนบ่าบัดนั้นเป็นสิ่งช่วยให้ผู้สูงอายุผ่อนคลายจากความตึงเครียด แก้ปัญหาในเรื่องการนำชีวิตไปสู่ความสุขในสังคมไทย

ศาสนามีผลต่อผู้สูงอายุมักช่วยให้ผู้สูงอายุลดความวิตกกังวลในเรื่อง ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เพราะ ได้สั่งสอนในเรื่องวิถุสงสาร และศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ จึงมีอิทธิพลต่อความเชื่อ เจตคติ และค่านิยมตลอดจนแรงจูงใจและบุคลิกภาพบางประการ ซึ่งสอดคล้องกับ กฤษณา บุรณะพงศ์ (2540 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาบทบาทของผู้สูงอายุในการจัดเกลาด้ำนคุณธรรมแก่เยาวชนในครอบครัว ผลการศึกษาพบว่าผู้สูงอายุมีระดับความสำนึกในคุณธรรมและความพึงพอใจในการสืบทอดคุณธรรม อยู่ในระดับสูง และพบว่ามีปัจจัยเพียงด้ำนเดียวคือ ศาสนาของผู้สูงอายุดังกล่าวมีความสำนึกในคุณธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ส่วนสาเหตุที่ทำให้บทบาทของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ ด้านการศึกษา มีน้อยที่สุดนั้น อาจจะเป็นเพราะแม้ปัจจุบันระบบการบริหารสถานศึกษาจะเปิดโอกาสให้มีการเชิญบุคคลที่เป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ในท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านซึ่งก็ได้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ เข้ามาร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน ในชุมชนต่าง ๆ แต่ก็เชื่อว่าผู้สูงอายุทุกคนจะได้รับโอกาสดังกล่าว เช่นเดียวกับการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้แก่นักเรียนในโอกาสต่าง ๆ ก็มักจะไม่ว่างไปอย่างทั่วถึง ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีบทบาทด้านการศึกษาเพียงเล็กน้อย ขณะเดียวกันบทบาทของผู้สูงอายุด้านการศึกษาที่เห็นได้ค่อนข้างมาก ก็คือ การเสียสละเวลาและแรงงาน ในการร่วมกิจกรรมและ โครงการที่เพื่อส่งเสริมการศึกษา ซึ่งก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการเสียสละเวลาและแรงงาน ในกิจกรรมด้านอื่น ๆ อาทิ ด้านการพัฒนาชุมชน ด้านวัฒนธรรม ประเพณี อยู่แล้ว จึงน่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้บทบาทด้านการศึกษาของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ไม่ชัดเจน และเมื่อเปรียบเทียบกับสามด้านที่เหลือ ก็พบว่ามีบทบาทน้อยกว่าด้านเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับ ปัญญาภิร ภัทรภัณฑากุล (2544 : 96) ที่พบว่ากิจกรรมทางสังคมที่ผู้สูงอายุเข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมที่เข้าร่วมน้อยที่สุด คือ กิจกรรมการออกกำลังกาย และการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความผาสุกทางใจของผู้สูงอายุ อยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน และสอดคล้องกับ จุฑาทิพย์ อภิรมย์ (2537 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาข้อเท็จจริงและทัศนคติการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสังคมของผู้สูงอายุ ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทศบาลเมืองนครราชสีมา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนของตนเองมาก เนื่องจากมีความผูกพันกับชุมชนของตนเองและมักเข้าร่วมกิจกรรมที่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมทางศาสนาและเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นอย่างดี และยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือถ้ามีโอกาส และยังคงสอดคล้องกับ ศิริลักษณ์ จันทร์น้อย (2528 : 112) ที่ศึกษาบทบาทการเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของผู้สูงอายุ พบว่าผู้สูงอายุมีกิจกรรมทางศาสนา น้อย เนื่องจากสาเหตุความยากจนและมีรายได้ น้อย

6.3 ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุ

6.3.1 จากการศึกษาวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุ โดยรวมระหว่างเพศชายกับเพศหญิง พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเพศชายมีบทบาทมากกว่าเพศหญิง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่าผู้สูงอายุที่มีเพศต่างกัน มีบทบาทด้านการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณี แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ เฉลิมชัย จันทระเสนา (2544 : 61) ที่พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุเพศชายด้านการพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับมาก คือ การบริจาคทรัพย์สินเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และการสละแรงงานเพื่อการพัฒนาชุมชน ส่วนบทบาทของผู้สูงอายุเพศหญิงด้านการพัฒนาชุมชนอยู่

ในระดับมาก คือ การสละแรงงานเพื่อการพัฒนาชุมชน และการบริจาคทรัพย์เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาชุมชน และสอดคล้องกับ จุฬาทิพย์ อภิรมย์ (2537 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาข้อเท็จจริงและทัศนคติการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อสังคมของผู้สูงอายุศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนเทศบาลเมืองนครราชสีมา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมในชุมชนของตนเอง เนื่องจากมีความผูกพันกับชุมชนของตนเอง และมักเข้าร่วมกิจกรรมที่ให้ความสำคัญต่อกิจกรรมทางศาสนาและเข้าร่วมกิจกรรมช่วยเหลือชุมชนและสังคมเป็นอย่างดี และยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือถ้ามีโอกาส

6.3.2 จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผลการเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมประเพณีในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ จำแนกตามกลุ่ม คือ กลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญกาฬสินธุ์ กลุ่มสมาคมผู้สูงอายุกาฬสินธุ์ และกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป ทั้ง 36 ชุมชน พบว่า มีบทบาทแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำนวน 1 คู่ คือ ระหว่างกลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญกาฬสินธุ์ กับกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป ทั้ง 36 ชุมชน โดยกลุ่มผู้สูงอายุทั่วไป ทั้ง 36 ชุมชนมีบทบาทมากกว่ากลุ่มข้าราชการบำเหน็จบำนาญกาฬสินธุ์ ส่วนคู่อื่นมีบทบาทไม่แตกต่างกัน

จากผลการศึกษาวิจัยสอดคล้องกับ เกริกศักดิ์ บุญญานพวงศ์ และ สุรีย์ บุญญานพวงศ์ (2534 : 110) ที่ศึกษาศักยภาพของผู้สูงอายุในการทำงานเพื่อสังคม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีศักยภาพที่จะทำงานต่างๆ ได้ ทั้งโดยลักษณะของการทำงานเพื่อหารายได้ และการทำงานให้กับสังคม ลักษณะงานที่ถนัด คือ งานเกี่ยวกับการค้า และงานฝีมือประเภทต่างๆ นอกจากนี้ยังมีความพร้อมที่จะทำงาน และยังมีส่วนร่วมในการทำงานให้กับสังคมอีกด้วย และสอดคล้องกับ ทฤษฎีพัฒนาการของเพค (Peck's Developmental Theory) ที่เชื่อว่าความสามารถในการแยกความแตกต่างของตนกับบทบาท ในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ความภาคภูมิใจในตนเอง และความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่การงานในทางตรงกันข้าม เมื่อเกษียณอายุ บางคนจะมีความรู้สึกที่ไร้คุณค่า แต่ถ้าความรู้สึกภาคภูมิใจและความมีคุณค่าในงาน ไม่ได้มาจากตำแหน่งหน้าที่ที่เคยทำหลังเกษียณอายุ ความรู้สึกนั้นก็ยังคงมีอยู่เช่น ผู้สูงอายุที่ชอบปลูกต้นไม้ ก็จะมีพึงพอใจหลังเกษียณอายุ ที่จะ ได้ทำสิ่งที่ต้องการแทนงานอาชีพที่เคยทำเป็นประจำ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีระดับบทบาทที่มีต่อการพัฒนาชุมชน การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประเพณี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เรียงค่าเฉลี่ยบทบาทจากมากไปหาน้อย คือ บทบาทด้านศาสนา บทบาทด้านวัฒนธรรมประเพณี บทบาทด้านการพัฒนาชุมชน และบทบาทด้านการศึกษา ดังนั้น หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานในสังกัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ สมาคมผู้สูงอายุจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น จึงควรวางแผนและจัดกิจกรรมการพัฒนาบทบาทของผู้สูงอายุในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงอายุในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ มีกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมบทบาทด้านต่าง ๆ อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะด้านการศึกษานั้นควรสนับสนุนให้มีการเชิญผู้สูงอายุในชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกับสถานศึกษา มาเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านต่างๆ แก่นักเรียน เช่น การประกอบอาหาร การทำบายศรี การร้องเพลงกล่อมเด็ก การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การสู่วัฒน เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้นอกจากจะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความรู้สึกว่าตนมีคุณค่า และทำประโยชน์แก่นุชนที่เป็นลูกหลานในชุมชนของตนแล้ว ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลช่วงอายุต่าง ๆ และยังช่วยให้เยาวชนเกิดความรู้สึกว่าผู้สูงอายุเป็นเสมือนคลังความรู้ที่จำเป็นต้องได้รับการสานต่อในอนาคต

7.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับบทบาทของผู้สูงอายุในพื้นที่อื่น ๆ ให้มากขึ้น โดยเป็นการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทของผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นที่มีความเด่นและความด้อยต่างกัน รวมถึงการศึกษาปัญหา และอุปสรรคของผู้สูงอายุที่มีต่อการพัฒนาในด้านอื่น ๆ พร้อมเสนอแนวทางการแก้ไขและข้อเสนอแนะที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป